

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"

חיים סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה רודפת
צדקה וחסד
מרת
רודה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, כ"ט טבת תשפ"ב

מסכת מגילה כ"א-כ"ז • ביכורים ד', א' - ד', ד'

גליון מס' 1180

השבוע בגליון

- ◆ שטיחים בימים נוראים בעת ההשתחואה, על מה ולמה?
- ◆ אבן משכית
- ◆ מדוע מציע הרמ"א לשטוח עשבים?
- ◆ איסור עשיית דברים המיוחדים לבית המקדש
- ◆ איזה תפקיד חשוב יותר, סנדק או מוהל?
- ◆ הסנדק קודם למוהל בעליה לתורה

- ◆ הסנדק שילם הון כדי לזכות במצווה
- ◆ הקשר בין "מפסטר" למוסף
- ◆ מדוע ה"קוואטער" קודם בעליה לתורה ולאבי הבן?
- ◆ כיסוי עיניים בברכת כהנים
- ◆ מדוע אין להסתכל על ידי הכהן?

- ◆ "הכל בידי שמים - חוץ מיראת שמים"
- ◆ תפילה על עניינים רוחניים
- ◆ תפילה על הזולת
- ◆ כללים לתפילה
- ◆ הסבת חדר תפילה למפעל יי"ש
- ◆ קבורת ספר תורה שבלה

דף כב/ב ואבן משכית לא תתנו

שטיחים בימים נוראים בעת ההשתחואה, על מה ולמה?

גמרתנו מספרת כי רב הזדמן לבבל בעת שהכריזו על תענית ציבור וכשהציבור נפל על אפיו בתפילה, רב נמנע מכך מפני שהמקום שבו עמד בבית הכנסת היה מרוצף באבנים ורב נהג להשתחוות בפישוט ידיים ורגליים [ראה בגמרא שתי לשונות], והרי אמרה תורה (ויקרא כו/א): "וְאָבָן מְשֻׁכֵּית לֹא תִתְּנוּ בְּאַרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם".

סוגייתנו הינה הסוגייה היחידה בתלמוד העוסקת באיסור זה, ולפיכך כאן המקום הראוי לבאר את איסור "אבן משכית".

איסור התורה להשתחוות על אבן משכית הוא מחוץ לבית המקדש, כמבואר בגמרתנו. איסור זה תקף גם לגבי השתחווייה לקב"ה (רמב"ם הלכות עבודה זרה פ"ו הלכה ו).

אבן משכית: "אבן משכית" היא אבן שעליה ציורים ועיטורים (ספר המצוות לא תעשה י"ב ועוד ראשונים), או אבן גזית משוייפת (החינוך מצווה שמ"ט), שהונחה על הקרקע כדי להשתחוות עליה. יש מפרשים כי כל אבן שהונחה על הקרקע לריצוף, היא "אבן משכית" שאסור להשתחוות עליה (רש"י ויקרא שם), וכך נפסק להלכה, כי כל רצפת אבנים כלולה באיסור זה (ראה שולחן ערוך או"ח סימן קל"א סעיף ב', ומשנה ברורה ס"ק מ').

בטעם האיסור כתבו ראשונים, שכן היה מנהג הנכרים להשתחוות על אבן לפני עבודה זרה שלהם (רמב"ם שם), או מפני שהמשתחויה על האבן נראה כמי שמשתחויה לאבן עצמה ומחשיבה כאלוה (ספר החינוך, שם).

איסור התורה מתייחס להשתחוואה הנעשית בפישוט ידיים ורגליים, ויש אומרים, כי מדרבנן אסור להשתחוות על אבן גם ללא פישוט ידים ורגלים (תוספות, ד"ה ואיבעית אימא, לשון ראשון בגמרא, ורמב"ם שם הלכה ח), וכך נפסק להלכה (משנה ברורה שם).

מה תקנו חכמים: קיימת מחלוקת אם מתקנת חכמים אסור להשתחוות גם על קרקע שאינה מרוצפת באבנים, או שמא מותר הדבר. להלכה פוסק הרמ"א (שולחן ערוך או"ח סימן קל"א סעיף ח') שהדבר אסור, ויש להניח דבר מה שיחצוץ בין המשתחויה לבין הקרקע.

זהו מקורו של מנהג ישראל לכרוע ולהשתחוות בתפילות ראש השנה ויום הכיפורים על גבי דבר החוצץ בין המשתחויה לבין הקרקע גם בקרקע שאינה מרוצפת באבנים, אלא בלבנים או בעצים וכדומה. בעבר נהגו לפרוס מחצלות קש ותבן על קרקע בית הכנסת, כדי לחצוץ בין

דבר העורך

דמעה

הרה"ג ר' יעקב בייפוס שליט"א, בעל סדרת הספרים "לקח טוב", הואיל להעשירנו באחד המעשים המרגשים שבצקלוננו, שהתפרסם בספר "ילקוט לקח טוב - שבת", כדי לזכות את הקוראים. היה זה במיאמי שבארצות הברית של אמריקה. רב בית כנסת עמד על הדוכן בפני הקהל שהתכנס לרגל יום השנה לפטירת רבינו הגאון רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל, בעל החפץ חיים, ושרטט בפניהם קווים לדמותו הגדולה של החפץ חיים. לאחר שסיים פרק נאומו, הרהר הנואם בינו לבין עצמו ושיתף את הקהל בהתלבטויותיו:

ידוע לי סיפור מעניין ביותר על החפץ חיים, ובחפץ לב הייתי שוטחו בפניכם, אך לדאבוני ידוע לי רק חלקו הראשון, ובכל זאת, גם חצי סיפור על החפץ חיים הרי הוא עולם ומלואו ולפיכך אחלוק עמכם את הידוע לי.

מעשה בבחור שלמד בעיירה ראדון, בישיבתו של החפץ חיים, שלא עמד בפרץ ההשכלה שהכתיחה שמות ברבים, עד שנמצא כי אינו מקפיד על שמירת השבת ורבני הישיבה החליטו כי אין כל אפשרות להותירו בישיבה. מששמע זאת החפץ חיים, ביקש כי הבחור יכנס אליו טרם עזבו את הישיבה.

פרש הנואם את ידיו והפסטי: עד כאן החלק הידוע לי. עבור ההמשך העלום ממני אני מוכן לשלם אלפי זהב וכסף, אם רק יגלו לי מה שנוח החפץ חיים עם

צעילוי נשמת

הר"ר **אהרון מזוז** ז"ל
ב"ר יוסף וקמונה ז"ל
נלב"ע כ"ח בטבת
תנצב"ה

הנוצח ע"י בנו ידידנו הר"ר מאיר מזוז שיחי

צעילוי נשמת

מרת **(נילי) נענא שטרנטל** ע"ה
ב"ר מנחם הלוי ז"ל
נלב"ע ה' שבט תשע"ג
תנצב"ה

הנוצחה ע"י ילדיה ומשפחתה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **חנה פיגא גוטסגנדה** ע"ה
בת הר"ר בנימין דוד ז"ל
נלב"ע ג' שבט תשנ"א
תנצב"ה

הנוצחה ע"י נכדה ידידנו הר"ר שאול חסדיאל ומשפ' שיחיו - בני ברק

לעילוי נשמת

מרת **עליזה ארונספלד** ע"ה ב"ר מרדכי ז"ל

נלב"ע ה' שבט תשע"א **תנצב"ה**

הנוצחה ע"י המשפחה שיחיו

נר ה' נשמת אדם

המתפללים הכורעים לבין אבני הרצפה (מרדכי סימן תת"ז, רמב"ם שם הלכה ז). בימינו נוהג להשתמש בגליונות נייר גדולים למטרה זו.

מדוע מציע הרמ"א לשטוח עשבים? מעניין לציין שהרמ"א מייפץ כי "יציעו שם עשבים כדי להפסיק בין הקרקע". מדוע דווקא עשבים? כמוכן, מסתבר כי כתב כן מפני שכך היה נהגם בימים עברו. בשו"ת בית ישראל (אב"ד עדלין או"ח סימן י"ט) מנמק בטעם נחמד, שהרמ"א הביא עשבים בדווקא, מפני שלגבי חג השבועות (או"ח סימן תצ"ד סעיף ג) הוא כותב שנוהגים לשטוח עשבים על רצפת בית הכנסת זכר למתן תורה, בו היו עשבים סביב הר סיני. מטעם זה גם ביום הכיפורים ראוי לשטוח עשבים, רמז וזכר לירידת משה רבינו מהר סיני עם שני לוחות הברית בידי, שהרי שני הלוחות השניים ניתנו ביום הכיפורים...

איסור עשיית דברים המיוחדים לבית המקדש: לסיום יש לציין, כי מדברי רש"י בסוגייתנו עולה (כסף משנה שם, ומנחת חינוך שם), שאיסור "אבן משכית" אינו מטעם איסור עבודה זרה, אלא שאסור לעשות מחוץ לבית המקדש דברים המיוחדים לבית המקדש, היינו: להשתחוות על הקרקע בפישוט ידיים ורגליים כפי שנהגו בבית המקדש. ביאור זה בדעת רש"י תואם את פירושו על התורה, שהוזכר לעיל, כי "אבן משכית" הוא כינוי של כל אבן שהונחה בקרקע לריצוף, ומשכית הוא מלשון סיכוך, שהאבן מסוככת על הקרקע (רש"י משלי יח/א).

דף כד/א רב פפא אמר משום כבוד

איזה תפקיד חשוב יותר, סנדק או מוהל?!

בשאלה מעניינת עסקו האחרונים:

אדם שבאפשרותו להתכבד במצוות מילה או להתכבד בסנדקאות, במה יבחר?

הגאון רבי יצחק אייזיק חבר זצ"ל (שו"ת בנין עולם יו"ד סימן נ"ג) נוקט בפשיטות, כי אף על פי שגדולה מעלת הסנדק, שהוא כמזבח שמעלים עליו קרבנות, שהרי על ברכיו נימול התינוק - עליו להעדיף את המילה, מפני שהמוהל עוסק בעצם מעשה המצווה, והסנדק אינו אלא מסייע למצווה בהחזיקו את הרך הנימול.

הסנדק קודם למוהל בעליה לתורה: ברם, מדברי הרמ"א (יו"ד רס"ה סעיף י"א) הכותב בשם מהרי"ל כי יפה כח הסנדק מכח המוהל, שביום המילה קודם הסנדק למוהל בעליה לתורה, נראה, לכאורה, כי הסנדקאות חשובה ממצוות המילה!

הסנדק שילם הון כדי לזכות במצווה: תירוצים רבים נאמרו על כך באחרונים. היעב"ץ (נחל ט' ד' ד') מסביר, כי מאחר שבתקופתם נהגו לשלשל ממון רב לידי אבי הבן כדי לזכות במצוות הסנדקאות, הוקדם הסנדק לעלייה לתורה, לפי שהוהויל מהונו לצורך מצווה. אחרים טוענים, כי כפולה מעלת הסנדק הן בכך שנחשב כמזבח והן בכך שסמייע למוהל, ומכאן נובעת קדימותו לעליה לתורה על פני המוהל (ספר אוצר הברית, סימן י"ד הערה ז).

עליה לתורה כדי לייקר את המצווה: ואילו רבי יצחק אייזיק חבר זצ"ל טוען, כי אין כל ספק, שגדולה ומרובה מעלת המוהל על פני הסנדק, שהרי הוא מקיים מצווה והסנדק אינו אלא מסייע לו, ואילו הקדמת הסנדק על פני המוהל בעליה לתורה, נועדה כדי לייקר את המצווה ולהחשיבה. כלומר, מאחר שהסנדק טפל למצווה, תיקנו כי הוא קודם לעלות לתורה, כדי להראות חשיבות המצוות, שגם סיוע למצווה חשוב ויקר הוא עד למאד.

הקשר בין "מפטיר" למוסף: על תקנה דומה אנו למדים במשנתנו, כי העולה ל"מפטיר" זוכה לגשת כשליח ציבור בתפילת מוסף, ורב פפא מסביר, כי טעם התקנה הוא מפני שבעבר עליית "מפטיר" נחשבה לפחותה שבעליות, וחכמים חפצו להחשיבה ולייקרה על ידי תוספות וכיבודים הנלווים אליה.

גם במסכת יומא (כה/ב) למדנו, כי כבר בבית המקדש תוקנה תקנה דומה, שהכהן המעלה את ראש הקרבן למזבח, מעלה גם את רגל הקרבן, לפי שהעלאת הרגל מלאת הבשר עדיפה היתה בעיניהם על העלאת הראש גדוש העצמות.

מדוע ה"קוואטער" קודם בעליה לתורה למוהל ולאבי הבן? סיוע וסימוכין לכך שמעלת הסנדק פחותה, ודווקא משום כך הקדימוהו בעליה לתורה, אפשר למצוא בקיצור שולחן ערוך (סימן ע"ח) אשר פסק, כי ה"קוואטער", האיש המכניס את התינוק למקום הברית, ומוסרו לאבי הבן, קודם למוהל ולאבי הבן גם יחד, לגבי עליה לתורה. ברי לכל כי תפקידו של המוהל ומצוותו של אבי הבן, להכניס את בנו בבריתו של אברהם אבינו, חשובים לאין ערוך מתפקיד ה"קוואטער" [ע"ש, סעיף י"א אות ד', שכינה את מכניס התינוק "סנדק"]. אין זאת אלא שככל שהתפקיד חשוב פחות, הקדימוהו בסדר העליה לתורה (שמעות חיים, יומא פ"ב סי' י"ט).

דף כד/ב כהן שיש בידיו מומין לא ישא את כפיו

כיסוי עיניים בברכת כהנים

בימינו נוהגים ברוב קהילות ישראל, שהכהנים מכסים את ראשם ואת ידיהם בשעת ברכת כהנים. הלומד את גמרתנו נוכח לדעת כי לא כך היו פני הדברים בעבר.

הנער. וכל כך למה? מפני שעל פי עדות מהימנה שהגיעה לאזני, אותו נער לא הוסיף לחלל את השבת! אילו רק יכול הייתי לדעת את הדברים שאמר לו החפץ חיים.

הנואם לא הבחין כי אחד היושבים באולם זע על כסאו באי נוחות.

עם סיום הערב התפזרו האנשים לבתיהם, ובאולם הריק בלט איש מבוגר שנתר על כסאו, עיניו נעוצות אי שם, כולו שרעפים. הנואם התקרב אליו ושמע מפיו משפט שלא ציפה לו: אני הייתי אותו בחור.

אחר שנגרע האיש סיפר את שאירע בחדרו של הסבא קדישא: בחור צעיר הייתי, וכפי שאתה יודע, גם קל דעת. בכל מאודי בקשתי להימנע מן הפגישה המביכה עם החפץ חיים, אך לא היתה לי כל ברירה.

נכנסתי לביתו, הוא היה אז כבר ישיש בן שמונים ועמלה. חשבתי כי יתחיל להוכיח אותי על מעללי. סיגריה בשבת! לתדהמתי הוא נטל את כף ידו, טמן אותה בין כפות ידיו ואפך אותה בחום וברגש שאין לו גבולות.

אנו עומדים כך, עיניו נעצמו וידי בתוך ידיו, רגע קדוש, טמיר ומיוחד - החפץ חיים מתייחס אלי כאב לבנו יקרו. הוא פתח את עיניו וגיליתי כי דמעות טריות גדשו את עפעפיו הישישות, זלגו באיטיות על פניו הרכות, והכל בגללי... עודי תוהה באיזה עולם אני שרוי, נשמעה יבבה כבושה, רוויית צער: "שאבעס...". החפץ חיים בוכה עלי. "שאבעס...". ידיו בנות השמונים רטטו מעלה. עתה תפס את שתי ידי ובכה כאב הממאן להתנחם על לכתה של בתו יחידתו, "שאבעס... הייליקער שאבעס..." - שבת הקדושה.

אותה שעה זלגה דמעה אחת מפניו הקדושות ונטפה על כף ידו.

האיש המבוגר פקח את עיניו, התנשם עמוקות והעביר בסילודין את כף ידו. עד היום כשאני מהרהר במה שאירע אז, אני מסוגל לחוש את חומה של אותה דמעה קדושה.

★ ★ ★

זהו סיפור קדוש.

אנחנו לא החפץ חיים. לצערנו. אם נחזיק למישהו את היד ונבכה...

אך זכור נזכור, כי עבור כל ילד, האבא שלו הוא "הדמות" שאין בלתה, לא היתה ולא תהיה. אין צורך להמתין עד שיגדל ויתפכה... נצלו את השנים הרכות הללו כדי לטעת בקרבו ברוך רגש ואהבה את היסודות האיתנים עליהם אתם רוצים שישתית את חייו.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. ספק: 03-570-67-93 דוא"ר: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף כב/א יש נקרין ומתרגמין

רב ולא נביא

בקהילות רוסיה נהוג היה ירב מטעם, אדם שכהן רשמית כרב, וממונה היה מטעם השלטונות. לרוב לא ידע הלה צורת אות, היהודים היו מספרים הלצות רבות על חשבונו.

סיפור, למשל, כי פעם נשאל איזו פרשה יקראו בשבת. נבחר ואמר: תפקידי הוא לשמש כאן כרב, אולם לא להיות נביא...

דף כג/ב הבדלו מתוך העדה

ראיה מהמרגלים???

מעניין ביותר שרבינו בחיי, בפרשת אמור (ויקרא כב/לב) מביא מרבינו יעקב המוחק את הנוסח שלפנינו לפיו למדים מהמרגלים שלדבר

מדוע אין להסתכל על ידי הכהן? בסוגייתנו מבואר כי כהן שיש מום בידו, לא ישא את כפיו. טעם הדבר כדי שלא יסתכלו הציבור על ידיו בשעת הברכה. מה טעם לא יסתכלו הציבור על ידי הכהן? רש"י מבאר (על פי הגמרא במסכת חגיגה א/זא), כי עיניו של המסתכל כהות מחמת השכינה השורה עליהן. ראשונים אחרים (רשב"א ותוספות בחגיגה א/זא ד"ה בכהנים ועוד) מבארים, כי בהסתכלות על ידי הכהנים, המתברכים מסיחים דעתם מן הברכה. הן כך והן כך, מן הדברים עולה כי בעבר לא כיסו הכהנים את ידיהם (עיין ביאור הגר"א, שו"ע אורח סימן קכ"ח סעיף כ"ג).

מעניין, איפוא, לברר, מתי החל מנהג כיסוי ידי הכהנים וראשם, ומהו מקורו. ובכן, מנהג זה אינו מעיקר הדין אלא הוא החל להשתרש לפני מאות שנים, לערך בתקופת מרן רבי יוסף קארו, כדלהלן.

ההלכה הבסיסית לאור דברי גמרתנו קובעת, כפי שכותב הרמב"ם (הלכות תפילה פרק י"ד, והובאו דבריו בשו"ע, אורח סימן קכ"ח סעיף ג'): "בשעה שהכהנים מברכים את העם, לא יביטו ולא יסיחו דעתם אלא יהיו עיניהם כלפי מטה כמו שעומד בתפילה, והעם יכוונו לברכה והיו פניהם כנגד פני הכהנים ולא יסתכלו בהם". הרמ"א מוסיף על כך, כי "גם הכהנים לא יסתכלו בידיהם, על כן נהגו לשלשל הטלית על פניהם וידיהם חוץ לטלית".

כלומר, כדי שהכהנים לא יסתכלו על ידיהם נהגו שיכסו הכהנים את פניהם, אך ידיהם היו מחוץ לטלית. הרמ"א מוסיף ומציין, כי **היו מקומות** שנהגו שהכהנים יכסו גם את ידיהם.

מדברי הרמ"א עולה, כי הכל נהגו שהכהנים מכסים את פניהם, ויש מקומות שנהגו שיכסו גם את ידיהם. לעומת זאת, הבית יוסף (שם, סעיף ל"א) הביא רק מנהג אחד: שיש מקומות שנהגו הכהנים לכסות את פניהם ואת ידיהם (וע"ש ברמ"א בביאור דבריו).

דעתו של בעל מור וקציעה (שם), אינה נוחה ממנהג זה, אחר שהוא מציין כי מכך שלא נזכר המנהג בגמרא, נראה שאינו נכון. זאת, ועוד, הוא מוסיף, אין זה מדרך הכבוד שהמברך יליט את פניו בטלית. בעל שולחן ערוך הרב (שם, סעיף ל"ו) מתייחס לכיסוי כפות ידי הכהנים וכתב, כי נכון יותר שיברכו הכהנים את העם כשידיהם מגולות ולא יהא דבר חוצץ בינם לבין העם.

מעניין לציין, כי עד לימינו אנו יש קהילות חשובות מבני תימן הנוהגות כי הכהנים אינם מכסים את פניהם ואת ידיהם.

דף כה/א הכל בידי שמים

"הכל בידי שמים - חוץ מיראת שמים"

"אמר רבי חנינא: הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים".

במסכת נדה (טז/ב) אומרים חז"ל, כי לפני ברייתו של אדם מוכרז עליו היאך יראו ימי חייו. הגיבור יהיה? חכם? עשיר? הכל נקבע מראש, אך לגבי מצבו הרוחני לא נקבע מאומה. בגמרתנו נאמר, כי כל התנהלותו של האדם בעולם הזה היא על פי גזירת עליון, שהרי "הכל בידי שמים", ברם, "חוץ מיראת שמים!"

תפילה על עניינים רוחניים: השאלה המתבקשת היא, באיזה אופן יש להתייחס לתפילתו של האדם על ענייני הרוחניים, הן לכאורה, דברים אלה תלויים במאמציו של האדם ובהשתדלותו, ומה לו כי יתפלל על כך?

התפילה - השתדלות: ההסבר הרווח הוא, כי אכן גם בעניינים רוחניים מסייעים לאדם משמים, אלא שעליו עצמו מוטל לחתור בעצמו אל הטוב, להתאמץ ולהשתדל להתעלות מדרגה לדרגה. חלק מן ההשתדלות היא... תפילה, כמובן. הוי אומר, התפילה היא חלק מן המאמצים שעושה האדם.

"הבא להטהר - מסייעין בידו": רבי אברהם ממינסק (באהבת איתן, הנדפס בספר עין יעקב, ברכות ג/ב) מביא הוכחה לכך ממאמר חז"ל הידוע, "הבא להטהר - מסייעין בידו". הרי שגם בעניינים רוחניים מסייעים לאדם משמים, אלא שעליו להתאמץ בעצמו כדי שייסיעו לו, בשונה מעניינים גשמיים, בהם יכולה ליפול על אדם ירושה עצומה, או שיצליח בעסקיו, למרות שאינו מתאמץ כלל בדבר.

תפילה על הזולת: אם הבנו כיצד מתפלל אדם על עצמו, עלינו להבין כיצד מתפלל אדם על חברו שיחזור לדרך הישר? תפילותינו רוויות בתפילה על הזולת: "**השיבנו** אבינו לתורתך, ו**קרבנו** מלכנו לעבודתך, ו**החזירנו** בתשובה שלמה לפניך; סלח לנו אבינו כי חטאנו" ועוד.

ובכן, במסכת עבודה זרה (ה/א) מבאר המהרש"א, כי על ידי התפילה מטה הקב"ה את ליבו של המתפלל לטובה, והוא בכוחותיו ילך בדרך זו. כלומר, משמים ישירו את לבו, יטהרו את מחשבותיו, אך את הדרך - עליו לפסוע בכוחות עצמו. מכאן, שתפילה על הזולת מתקבלת גם היא, מפני שאין התפילה פועלת את החזרתו בתשובה של הזולת, אלא לבו מוסב למוטב שיוכשר לשוב בעצמו בתשובה לפני קונו.

בכתביו של החזון איש זצ"ל (בהערות שכתב בכתב ידו, על חומשו הפרטי, והובאו בסוף כרך טהרות עמוד רצ"ט) נמצאו דברים יסודיים בעניין זה, כי כאשר אדם מתפלל על זולתו ותפילתו נענית, הרי זה מיוחס אל המתפלל, שהוא שבתפילתו עורר את רחמי הקב"ה לסייע בידו. אין זה "מעשה שמים" אלא "מעשה אדם" [יכל ישראל כאיש אחד - ע"ש בדבריו].

שבקדושה צריך מניין עשרה, וגורס במקומו את הפסוק באחי יוסף "וירדו אחי יוסף עשרה... לשבור בתוך הבאים" (בראשית מב-ג, ה). גם כאן 'בתוך' היינו עשרה. ומה לא טוב בפסוק שבנוסח הנדפס אצלנו? לפי "שאלו להביא ראיה מעשרה מרגלים **לדבר שבקדושה!**" (ועיין ירושלמי מגילה פ"ד ה"ד).

דף כה/א הקורא את שמע וכופלה הרי זה מגונה

וכופלה - את התיבה

הגמרא מחלקת בין השונה 'מילתא', כלומר תיבה, לשונה את הפסוק כולו. רש"י מפרש כי השונה תיבה אינו אלא מגונה, והשונה את הפסוק משתקין ליה, ואילו תוספות (ברכות ג/ב) כותבים בשם בה"ג להיפך: יש לשתק את הכופל תיבות, ואילו השונה את הפסוק כולו אינו אלא מגונה, "אר" - מסיימים תוספות - "לשון הגמרא לא משמע כפירושים".

מדוע? הרש"ש בהגהותיו (כאן) מפרש בשם הגר"א: 'תיבה' היא לשון נקבה, ואילו 'פסוק' לשון זכר הוא. מאחר שבברייתא נאמר "הקורא את שמע **וכופלה**", הרי שהכוונה למילה 'שמע' שכפלה, ולא לפסוק כולו, שאז היה לברייתא לומר 'שכופלו'... [ע"ש שמעיר שאכן ברא"ש הגירסה היא 'וכופלו']

דף כה/א חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה

על הרע ועל הטוב

אמר הגר"ז מבריסק: זהו מקרא שכתוב (שופטים ה/ב) "בפרוע פרעות בישאל בהתנדב עם ברכו ה'". בין "בפרוע פרעות", בין "בהתנדב עם" [דהיינו שהם יוצאים למלחמה ומנצחים], "ברכו ה'"... [ועיין רד"ק שם]. (באר מרים, הפטרת בשלח).

דף כה/א חייב לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה

לברך על הרעה - חובת עצמו בלבד

מוכן מאליו, כותב הגר"ש קלוגר זצ"ל, שדוקא זה שאירעה לו הרעה, הוא הוא מצווה לקבלה בשמחה, ולא שאחרים הצופים מהצד יברכו על רעתו וישמחו בה... לכן במות נדב ואביוהו, אמר הקב"ה לאהרן (ויקרא י/ו) - "ראשיכם אל תפרעו", אתם עצמכם אל תרבו בצער, עליכם לקבל זאת בשמחה, אולם 'ואיחכם כל בית ישראל יבכו את השריפה' עליהם מוטל להצטער ולבכות (אמרי שפר).

דף כז/ב מרחשן שפוטיה

בתוך התפילה

באחד מהמכתבים שיצאו מבית מדרשה של קוצק חתמו מספר תלמידים, והוסיפו וכתבו כי אף שניים נוספים דורשים בשלום מקבל המכתב, אולם הם **בתוך התפילה**, ואינם יכולים לחתום עליו.

אמרו זקני חסידי גור:

ממה שלא אמרו שהם מתפללים עדיין, משמע שבאמת כבר גמרו אלו להתפלל, אולם הם עדיין 'בתוך התפילה'...

לעילוי נשמת

מרת **יוכבד ציפה שכטר** ע"ה

בת ר' חיים אלעזר כהן ז"ל נלב"ע ה' בשבט תשנ"ד

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו

הר"ר **אריה ישראל שכטר** שיחי'

לעילוי נשמת

הר"ר **אברהם וסרצוג** ז"ל

ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע ה' בשבט תש"ב

תנצב"ה

הונצח ע"י חתנו

הר"ר **יהודה יודבסקי** ומשפ' שיחיו - ת"א

כללים לתפילה: בין גדולי ישראל שעסקו בנושא זה נמנה בעל מעיל צדקה (סימן י"ז), אשר כתב כללים ברורים, מתי וכיצד ראוי להתפלל על רוחניות. בין כלליו הוא כותב, כי אם המתפלל מצטער מהתנהגותו הקלוקלת של הזולת, תתקבל תפילתו כדי שלא יצטער. כמו כן, אפשר להתפלל על אנשים שאינם הולכים בדרך הישר מפאת בורותם.

"כי אם בזאת יתהלל המתהלל": נחתום בדברי בעלי התוספות בסוגייתנו, הממליצים את לשון הפסוק (ירמיהו ט/כב): "אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל עשיר בעשרו... כי אם בזאת יתהלל המתהלל - השכל וידע אותי". כלומר, החכמה, העשירות ויתר הדברים, נקבעו והוכרו עוד לפני לידת האדם. במה נותר לו להתהדר? במעלותיו הרוחניות, שהרי הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים...

דף כו/ב ובכלי חרס

הסבת חזר תפילה למפעל י"ש

מעשה בכפר שאחד מתושביו קיים בית כנסת באחד מחדרי ביתו. הוא לא הקצהו לבית כנסת, אלא קיים בו מניין. עם השנים עוטרו הקירות במזמורים ובשמות קדושים, כיאה וכיאות למקום בו מתפללים. לימים התבטל המניין, הבית נמכר והרוכש ביקש להסב את החדר למפעל י"ש. ידע ידע, כי עם הזמן ישחירו הכתלים מן העשן ומן האדים, ולפיכך פנה בשאלה אל הגאון רבי שמואל זצ"ל, בנו של ה"נודע ביהודה", אם יש איסור בדבר.

צדדי הנידון הם, מחד - הן אסור למחוק שם ה'. מאידך, הן אינו מוחק אותו בידיים, אלא בגרמא.

קבורת ספר תורה שבלה: רבי שמואל דן ותר ארוכות בעניין, ובין דבריו הוא מביא את סוגייתנו כהוכחה לכך שאסור לגרום למחיקת שם ה': בגמרתנו מבואר, כי ספר תורה שבלה ואינו ראוי לקריאה, דינו להגזז בקברו של תלמיד חכם, ויש להקפיד לקברו בכלי חרס, למען יעמוד ימים רבים ולא ימחו אותיותיו מן המים המחלחלים לאדמה. הרי לנו ראייה, כי אסור לגרום למחיקת שמות קדושים, אף שהדבר לא נעשה בידיים (ש"ת "נודע ביהודה" תניא או"ח סימן י"ג, ועיי"ש שהאריך בתחילה על עצם היתר המכירה של החדר, ומה שכתב בד"ן "גרם מחיקה" שהוא מחלוקת הסוגיות).

אולם, חמיו של ה"אחיעזר", הגאון רבי אליהו אליעזר זצ"ל כתב, כי יש להבחין בין הדינים העומדים לפנינו. שונה דינו של ספר תורה מדינו של שם קדוש. הא ראייה, שבשבת יש חיוב להציל ספר תורה מן הדליקה, ולשם כך עוברים על איסורים דרבנן, המפורטים במסכת שבת, אך אין היתר לעשות כן כדי להציל שם קדוש. מכאן, שאין להוכיח מדין קבירת ספר תורה בכלי חרס, לד"ן שמות קדושים (הובא באחיעזר ח"ב סי' מת. ובחשק שלמה שבת שם, שפלפל בדבריו).

דחייה נוספת כותב בספר "תורת מיכאל" (סימן כ"ז) וכן כתב ה"שדי חמד" (ח"ד עמוד 188), כי מאחר שהקרקע מלוחלחת ועומדת, הרי שהנחת ספר תורה בה אינה נחשבת כגרמא בלבד, אלא כמחיקה בידיים, ולפיכך חובה לקברו בכלי חרס.

פיראטים שצרו על ספינה: מעניין לציין, כי בתוך דבריו מספר ה"שדי חמד" (שם), כי בילדותו קרא תשובה הלכתית שכתב אחד מרבני ירושלים, על אודות פיראטים שצרו על ספינה בלב ים. ברשות נוסעי הספינה היה ספר תורה ולא היה ספק בליבם כי אם יפול ספר התורה בידי הרשעים, יבזוהו וינהגו בו הפקר. היה מי שצייד, כי עדיף להניחו בתוך הים, כדי למעט בחילול ספר התורה אם יפול בידי השודדים, אף על פי שמובן מאליו כי מי הים ימחו את אותיותיו עד תום [לדבריו, אף מעשה הנחת ספר התורה במים, אינו נחשב אלא גרמא, ובוודאי שהנחה באדמה אינו נחשב מעשה בידיים. ועיי"ש עוד מעמוד 187 ואילך, מה שהביא מדברי הפוסקים בנושא רחב זה].

דף כו/ב תשמישי קדושה

שי"ן ודל"ת שבתפילין

גמרתנו אומרת, כי רצועות התפילין מוגדרות "תשמישי קדושה". כלומר, בתי התפילין עצמם [בהם מונחים הפרשיות] הם בעלי קדושה עצמית, כפי שספר תורה הוא בעל קדושה עצמית [אם כי, קדושתם פחותה

משל ספר תורה], אך רצועות התפילין הן בדרגה פחותה הימנה, קדושתן באה מפני שהן משמשות את התפילין הקדושות.

מדוע בתי התפילין קדושים? מפני שהלכה למשה מסיני שצורת בית תפילין של ראש תהא עם האות "שין" שהיא מאותיות שמו של הקב"ה "ש - ד - י".

השאלה המתבקשת היא, הרי רצועות התפילין הן אלו המשלימות את שם ה', שהרי הקשר של רצועות תפילין של ראש עשוי בצורת האות "דלת", והקשר של רצועות תפילין של יד עשוי בצורת האות "יוד" - יחד "ש - ד - י". במה נתייחד, איפוא, הבית של התפילין הנחשב כחפץ בעל קדושה עצמית, מפני האות "שין" שעליו, לעומת רצועות התפילין המוגדרות "תשמישי קדושה", אף על פי שגם בהן אות משמו של הקב"ה? בשאלה זו נתחבטו בעלי התוספות בסוגייתנו ובמקומות נוספים (ראה מנחות לה/ב ועירובין ז/א), והם מסיקים כי חובת קשירת רצועות התפילין באופן זה, אינה הלכה למשה מסיני, אך יצירת אות "שין" על תפילין של ראש - הלכה למשה מסיני היא.

לעומתם, הרמב"ם (הלכות תפילין פרק ג' הלכה א') כותב, כי גם קשירת רצועות התפילין בצורת האות "דלת" והאות "יוד", הלכה למשה מסיני, תוך שהוא מונה אותה עם שבע הלכות נוספות שנאמרו למשה בסיני על אודות התפילין.

לדעתו, לכאורה, רצועות התפילין עצמן קדושות, ואינן מהוות תשמישי קדושה בלבד. ברם, הן בגמרתנו מפורש כי רצועות התפילין הן תשמישי קדושה בלבד!

הגרי"ז מבריסק זצ"ל מבאר כי שאלה זו מבוססת על ההנחה, כי קשר רצועות התפילין בצורת האותיות "דלת" ו"יוד" נועד כדי שתהיינה האותיות הללו בתפילין.

ובכן, הבה נשאל שאלה פשוטה. הצורה הזו: O יכולה להיות מספר אפס, יכולה להיות אות "סמך" ויכולה גם להיות האות "או" באנגלית, ויודעי שפות אחרות ידעו וודאי לשייך אותה לשפות נוספות. מהי, איפוא, צורה זו? כמובן, שתלוי הדבר במי שכתב אותה. אם התכוון שתהיה אפס, הרי כתוב כאן אפס, אם התכוון לאות סמך, הרי לפנינו האות סמך. הוי אומר, ההחלטה אם קבוצת קוים מוגדרת כאות, מותנית בתוכן הפנימי של אותם קוים.

דוגמה נוספת: אם יאמר אדם לחבירו שיכין לו כלי מברזל בצורת האות "ואו", הכל מבינים כי אין לפנינו אות "ואו", אלא אות משמשת כהמחשה ודוגמה לחרש הברזל, שעל פי תבניתה וצורתה של אות זו ייצר את הדרוש.

הגרי"ז מבריסק מחדש, כי לדעת הרמב"ם, בהלכה למשה מסיני לא נצטוונו לקשור את רצועות התפילין באופן שיהיו בהן האותיות "דלת" ו"יוד", אלא הורה הקב"ה שקשר הרצועות **ייראה כמו** אותיות אלו. הוי אומר, אין לפנינו אותיות, אלא קשרים שצורתם זהה לאותיות "דלת" ו"יוד", אך אין אלו אותיות.

נקרא כעת את לשון הרמב"ם והדברים יזדקרו מאליהם: "שמונה הלכות יש במעשה התפילין, כולן הלכה למשה מסיני... ואלו הן... ושיהיה הקשר שלהן קשר ידוע בצורת דל"ת". הקשר יהיה בצורת האות "דלת" - לא לעשות את האות "דלת", אלא צורת הקשר תהא דומה לצורת האות "דלת". הפלא ופלא.

מעתה, אין עילה שיהיו הקשרים קדושים בפני עצמם, שהרי אינם אותיות... הבחנה זו מוצאת את ביטוייה גם בהלכה נוספת שכתב הרמב"ם (שם, הלכה ט"ז): "אין עושין התפילין אלא ישראל, שעשייתן ככתיבתן, מפני השי"ן שעושין בעור". כלומר, מפני שבעשיית בית התפילין של ראש יש ליצור את האות "שין", פסול נכרי לעשותן, כפי שמוסיף הרמב"ם לבאר, כי מי שאינו מצווה בהנחת תפילין, אינו יכול לכותבן. הרמב"ם מתייחס, איפוא, אל האות "שין", כאל כתיבה. אך הלכה זהה אינו כותב לגבי קשירת רצועות התפילין בצורת "דלת" ו"יוד", מפני שזו אינה כתיבה כלל... (ראה חידושי מרן רי"ז הלוי על הרמב"ם).

